

Педагогически игрови технологии в началното училище в теоретичния базис на училищните педагогически технологии

Ставрофорен иконом д-р Захарий Дечев

Pedagogical playing techniques in elementary school in the theoretical base of school pedagogical techniques: This paper takes a look at the problems, connected to the place of the pedagogical playing techniques in elementary school, according to the system and theoretical base of the school pedagogical techniques. The term "techniques" is brought out, giving it a new functional determination in the modern pedagogical sciences. The school pedagogical techniques are substantiated as science-technological and as having theoretical differentiation with undoubted practical value. The paper underlines the classification parameters, defining the differentiated separation of school pedagogical techniques.

Key words: techniques, pedagogical play, school techniques, play techniques, functional determination, scientific direction.

ВЪВЕДЕНИЕ

Технологията се е превърнала в ключово понятие в социалната област и в отделните направления в научното знание. В основата на наименованието на научната педагогическа област (университетската учебна дисциплина) „Педагогически игрови технологии в началното училище“ стои думата „технология“. Значението на **понятието „технология“** през годините претърпява развиваща и трансформационна функционалност в сравнение с първоначалната ѝ употреба. Отначало се разбира като приложна наука за отделни промишлени професионално-инженерни сфери и като съвкупност от методи и знания за превръщане на природните суровини в материални блага, т.е. първоначално технологията се свързва главно с практическата реализация на материалното производство и производствения процес. Еволюцията на терминът „технология“ показва обхващане, както към практиката определяща способите за извършване на конкретно определена дейност, така и към теорията където се обособява като наука съдържаща обособени начини и средства за преобразуване на действителността. Освен това навлиза в много други научни области и започва да обединява и притежава принципно нови характеристики, функционалност и терминологична натовареност в резултат на ускореното научно-техническо и социално развитие.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Старогръцкото обозначаване и произход на думата „технология“ е словосъчетание на две думи: (от гр. ез. τέχνη - изкуство, майсторство, умение, занаят, сръчност и λόγος – слово, знание, наука, изучаване) или (от лат. ез. „technologia“, „techno“ – „мога“ и „logus“ – „наука“). В буквален смисъл се превежда като наука за моженето, умение на човек да твори изкуство, притежаване на майсторски умения, наука за занаятите и сръчностите или в речниците се дефинира като наука за превръщане на природните сурови и основни материали в материални блага или наука за различните методи, средства и начини на обработка или преработка на суровини, материали, полуфабрикати във фабриките или съвкупност от знания, указания и способности за последователни операции и манипулации в един производствен процес в промишлеността. Тълкуването на понятието „технология“ предимно се свързва с добиването и преработката на природни суровини и производството на материални продукти. Затова някои автори твърдят, че технологията се като наука се заражда с практиката за строеж на крепости, къщи, мостове, кораби, или на промишления начин на производство и живот или битоващите социални технологии на комуникативност, информативност, творчество и т.н. „Следователно – отбелязва М. Михова, най-общо технологията се разглежда като съчетание от знания, стъпки, процедури, и операции, насочени към решаването

на определен проблем или постигането на определен резултат.”[1] Понятието „технология” най-общо се разбира и обозначава като система съдържаща логически, последователни взаимосвързани и паралелни дейности притежаващи конкретна цел, насочени към определен краен резултат за постигането на необходим качествен и ефективен продукт в материалната или нематериалната сфера. Според Д. Димитров на технологията като дейност и продукт се възлагат три функции: интегрираща, моделираща и транслираща. Тя трябва да съчетае, да комбинира във времето и пространството елементарните моменти, „единици” на дадения процес, да оптимизира връзките между тях, да ги обединява съзнателно и планомерно в единно цяло.[2] Така технологията се превръща в единен и системообразуващ въздействащ и влиятелен двигател изграждащ своя процесуално-структурна цялост от взаимнозависими компоненти и взаимосвързани процедури и операции.

В социалната област и обществените науки технологията преминава от непосредствения материално-производствен процес в социалните взаимодействия и системи заемайки свое място при свързването на науката с личния опит и практика. Използват се различни технологии, които имат комплексен характер и се развиват според спецификата на научното знание, експлицираната приложна област и в зависимост от преследваните цел и резултати, за да намерят съответната практическа реализация. Технологията като научно понятие от света на материалното отразява технологичния процес, цикъл, механизми, подходи и средства за дейност, от областта на нематериалното се развива като динамична, променяща се, обогатяваща и модернизираща хипотеза, теория, прогноза, принцип или концепция. Според М. Михова, технологията „не следва да се отъждествява с приложната наука, както и науката е нещо различно от теоретичната технология. Технологията и науката са различни неща, които само в своите широки определения съвпадат до някъде. Те са взаимно свързани, защото от една страна науката зависи от технологията – чрез нея се проверяват закони, принципи и теории, но от друга страна науката подпомага развитието на технологията.”[3]

В съвременната педагогическа наука понятието „технология” придобива нова функционална детерминираност и притежава научни и прагматични основания и отношения за съществуване, които се прилагат на различни равнища във всички области на системата педагогически науки. Технологичният подход навлиза в българската образователна система и придобива изключително актуално звучене и популярност, заемайки подобаващо място в края на миналото столетие. Според Д. Димитров прилагания към ръководството на игровата дейност технологичен подход се основава на разкритите особености на технологичната дейност и характеристиките на нейните продукти. Освен това технологичният подход е насочен и се базира на очертаните онтологични, същностни черти на дейностните /преди всичко/ и педагогически форми на играта; на ясното разграничаване на двата плана във функционирането на нейните феномени в педагогическия процес; на закономерностите на генезиса, обективното предназначение и взаимни влияния между компонентите на системата на игровата дейност. При технологичният подход водещ е стремежът да се интегрират във времето и пространството елементарните моменти на взаимодействието между саморазвитието на собствената игрова дейност на децата и педагогическото ѝ ръководство.[4] Приложението на технологиите в педагогическата сфера се осъществяват в предучилищното, училищното и висшето образование или в други форми в научно-теоретичен и практико-приложен аспект. Осъзнаването на необходимостта от технологизацията в училищното образование, обучение, възпитание и управление и прилагането на технологичен подход предполага различни възможности и варианти като краен резултат за качествен и ефективен училищен педагогически процес.

Образователните технологии се свързват най-често с училищната организация и управление, или се смесват с технологията на образование

(включваща всички възможни комуникативни и информационни средства и системи при изучаване на учебното съдържание), но те се насочват и модифицират много по-тясно с процеса на обучение, очертаващи последователно свързаните, логични и повтарящи се технологични компоненти в дейностите на учителя и в дейностите на учениците. Отдаването на предпочитание на някои автори към понятието „Образователна технология“ не е случайно, но това не означава, че е синонимно наименование на педагогическата технология. По своята същност, то обединява личностноориентираната насоченост в парадигмата на съвременното образование и технологията, която свързва обучението, възпитанието и развитието. М. Михова обобщава, че образователната технология „обединява различни технологии – обучаващи, възпитателни, учебни, управленски и други с цел вземане на научнообосновани педагогически решения за подготовката, осъществяването и оценката на процеса на образование на човека. Принципната роля на образователните технологии е свързана с повишаване ефективността на образователния процес.“[5] Преосмислянето на някои педагогически събития, явления и процеси като вид образователна технология насочва към обхващане на самостоятелното обособяване на училищни педагогически технологии изведени като разновидност от социалните технологии в областта на обществените науки. Затова някои автори най-общо разглеждат педагогическата технология като вид социална технология, интегрираща знания от различни научни области, конструираща и преработваща конкретни теории, принципи, подходи и методи, за да осигури максимално ефективна свързаност между педагогическата теория и практиката при организацията и управлението на образователния процес. Пл. Радев подчертава, че образователните технологии са многостранна интегрална и прагматично-праксеологична област за премахване на разделението между науките за образование и образователните практики.[6]

Педагогическата технология се развива като относително самостоятелно научно направление в педагогическата област. Предметът на педагогическата технология обхваща конкретна научна сфера, спрямо която изяснява научния си статут, същност, структурни елементи и организирано практическо взаимодействие между учители и ученици в образователно-възпитателния процес. Смислите при интерпретацията на термина „Педагогическа технология“ се използват в твърде широк или в стеснен диапазон. В широк смисъл педагогическата технология обхваща цялата педагогическа наука като процес, резултат и функциониране на педагогическата система, в тесен смисъл предимно се определя от многообхватността на теоретичните и праксиологични аспекти в конкретната училищна педагогическа дейност. Педагогическата технология конкретизира научно-технологичната обособеност на педагогическата теория и разкриването на нейната практическа стойност, съобразявайки се с образователната действителност и своите специфични научно-статусни особености и възможности. В този смисъл педагогическата технология се определя като свързващо звено, процедура и конструкт, притежаващ посредническа функция и роля с акцентиращо единство между теоретичното знание и практическото действие. И с предпоставяща проектна необходимост от по-действена, рационална и продуктивна технологична трансформация в своята вътрешна педагогическа диференцираност. П. Петров подчертава, че педагогическата технология „е съвременна интегративна теоретико-приложна наука, която използва теоретични обобщения и приложни знания от областта на педагогиката и психологията, а също и от други области и науки за постигане на образователно-възпитателни цели. Нейното предназначение е да обедини всички релеванти на педагогическата дейност знания с цел практическата ѝ оптимизация. Важна задача на педагогическата технология е да създава най-благоприятни организационни, методически, технически и други условия за

ефективно използване на методите и формите на обучение и възпитание, на дидактическите материали, на техническите средства за обучение.”[7]

Педагогическите технологии се отличават от технологиите в другите области на човешкото познание и социални отношения. В училищната педагогическа практика те носят особеностите на осъществяваните личностни взаимодействия между учител и ученици. Независимо, че „технологията” не е чисто, същностно педагогическо понятие, вплетено в нея, то не изключва творческия характер на педагогическата дейност и не се концентрира само върху своите структурни предписания и указания. Те носят особеностите, своеобразността и живеца на съответната научно-педагогическа обучителна или възпитателна сфера. Преодоляването на тази ограниченост активизира и генерира открояващите се същностни и принципни характеристики на педагогическите технологии като феномен, с отличаваща се и подчертана неповторимост в сравнение с другите видове социални технологии. Специфичните същностни измерения на педагогическите технологии дават основание да се приемат като научно-обоснована системна регламентираност за ефективно осъществяване на училищния педагогически процес. Отличителните измерения на педагогическите технологии дават основание и възможност да ги разглеждаме и използваме в по-широк смисъл и перспектива, отговарящи на по-значими педагогически взаимодействия. Това разбиране за същността на понятието „Педагогически технологии” ни позволява да извършваме по-обобщаваща интенция в научните търсения за видовете училищна - педагогическа възпитателна, дидактическа, методическа или управленска технология.

Интерпретацията на понятието **училищни педагогически технологии** внася нова, вътрешна яснота и диференциация спрямо взаимодействието училище и технологии в педагогическата наука и практика. По своя произход и практическа реализация педагогическите технологии притежават подчертан интегративен характер и се разбират като научна система от знания, умения и личен опит с характеризираща предикативна, онтологична, гносеологична, емпирична, естествена, институционализирана, комуникативна и функционална определеност и проявление. Разнообразието от различни видове и типология на училищните педагогически технологии се обуславя от интензивната причинно-интегративна същност и характеристика на отделните педагогически области и дейности. Споровете около научното интерпретиране на съотношението между понятията: „педагогика”, „образование”, „възпитание”, „обучение”, „управление”, „методика” и т.н., се отразяват и върху спецификата при конструирането и класификацията на училищните технологии. В съвременната педагогическа наука съществуват множество опити за **класификации на училищните педагогически технологии на групи, видове или типове.** Класификациите се обединяват около отделни научни становища, автори възгледи или конкретни педагогически подходи. Опитът за систематизиране на по-важните съвременни разбираня и схващания включва употребата на различни йерархизирани термини според реализиращата се основна дейност като: „Педагогическа технология”, „Образователна технология”, „Възпитателна технология”, „Дидактическа технология”, „Методическа технология”, „Технология на управлението”, „Диагностична технология” и пр., които в зависимост от проектираността, характерността и особеностите си, се подразделят на различни типове. Например според субектите в дейността се оформят две относително самостоятелни групи технологии, обозначаващи като: „Технологии за учителя” и „Технологии за ученика” пряко свързани с извършваната външна, организираща обучителна (преподавателска) дейност от учителя и практическата учебна дейност от ученика, за да се постигне желаният образователно-възпитателен резултат. В обобщаващ план, без да навлизаме в по-дълбоките научни дискусии по проблема, ще отбележим, че в педагогическата

литература и училищна практика терминът „Педагогически технологии“ се приема и употребява за най-точен. Те комплексно обхващат гореспоменатите, конкретизирано разграничаваните с известна условност основни технологични направления в педагогиката. Синтезираната проблематика за педагогическите технологии откроява съдържащата се научна обобщеност за определяне на нейния надстроечен, разгърнат и многоаспектен профил спрямо диференцирането на другите видове училищни технологии в съвременната образователна област и тяхното оптимално реализиране в педагогическата практика.

Класификационните параметри извеждащи диференцираното обособяване на училищните педагогически технологии разкриват тяхното разнообразие, перспективност, характерни особености и структуриращи компоненти разпределени в отделни групи и типологии. Според институционализираността на образованието, Д. Павлов откроява присъствието на две големи групи технологии: институционални (предучилищни, училищни, колежански, университетски и др.) педагогически технологии и неинституционални (за свободно образование) технологии за свободно образование. При институционализираното образование, отбелязва авторът, освен според извършваните основни дейности и според субектите на дейността, най-често технологиите се дефинират на първо място според възрастовата специфика на учащите се и съответната образователна степен. Такова класифициране според възрастта и степента, обособява педагогически технологии използвани в системата на предучилищното, началното, средното, висшето, следдипломното образование.[9]

Освен според възрастта на учащите и степента на образование, училищните педагогически технологии могат да характеризират всички или отделни страни от педагогическия процес, дейност и закономерности – организационни, целеполагащи, функционални, процесуални, дейностни, съдържателни, контролни, оценъчни и др. Като примери за продуктивни концептуални наименования на **диференцирани училищни педагогически технологии** могат да бъдат посочени: „Педагогически интелектуални технологии“, „Педагогически когнитивни технологии“, „Педагогически игрови технологии“, „Педагогически технологии за начално ограмотяване“, „Педагогически комуникативни технологии“, „Педагогически художествено-творчески технологии“, „Педагогически компютърни и информационни технологии“, „Педагогически музикални технологии“ и др. Изведените примерни типове училищни педагогически технологии влияят и изясняват като научнообосновано предписание ефективното осъществяване на педагогическия процес, а така също и неговото реално практическо и конкретизирано осъществяване в съответствие с това предписание.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Училищните педагогически технологии, могат да се възприемат и като единство на двете относително самостоятелни групи технологии по отношение на дейността на субектите, отличаващи с гъвкавост и индивидуализация, каквито са „Технологии на учителя“ и „Технологии на ученика“. От позицията и характера на взаимодействията между субектите в образователния процес, учителя като обучаващ и възпитаващ и малкия ученик като учащ и играещ е възможно съществуването, обособяването и разгръщането на различни диференцирани (типологии) педагогически технологии. Например взаимосвързаността на технологичния и персонологичния подходи импулсират присъствието на „Педагогически личностно-ориентирани технологии“ в учебно-възпитателния процес стимулиращи самостоятелното волево, интелектуално, творческо или двигателно развитие на ученика и персонализираната технологии на учителя, отразяващи личностните му качества и способности, професионални особености или педагогическо майсторство. Друг пример, свързан и касаещ настоящата

теоретична обосновка е ефективността на провежданата в началните класове педагогическа работа между учител и ученици фиксираща организирането и разгръщането на игровата дейност в учебно-възпитателния процес. Конструирането на училищни педагогически технологии при които движещия фактор е личностноориентираната педагогическа игра, като водещ се очертава технологичния подход, а за приоритетен се приема открояващия се персонологичен подход. Педагогическото технологизиране в организацията на учебно-възпитателната работа чрез прилагането на технологичен подход много по-тясно се свързва с осъществяваните различни видове формиращи човешки (ученическа или учителска) дейности, които значително подпомагат обособяването на конкретни диференцирани (типове) педагогически технологии в този смисъл и на теоретико-практическата систематизация на педагогическите игрови технологии в началното училище. Съвременните педагогически игрови технологии като интегрирана научно-приложна образователна област е длъжна да се занимава с разширяването на своя концептуален базис и разработването на проблемите на теорията, изследване логическата структурираност, технологичното разгръщане и смислите на практическата учебно-игрова дейност в началното училище. Притежавайки своя собствена теоретично-обосноваваща концептуалност, по-тясно се свързва и интегрира с отделните педагогически, психологически и други науки.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Михова М., Дизайн на обучението. Теоретико-приложни аспекти, Изд. "Астарта", В.Т., 2003, 13.
- [2] Димитров Д., Типове игрови технологии за детската градина и началното училище, ВПИ „Неофит Рилски“, Бл., 1989, 22.
- [3] Михова М., Дизайн на обучението. Теоретико-приложни аспекти, Изд. "Астарта", В.Т., 2003, 14.
- [4] Димитров Д., Типове игрови технологии за детската градина и началното училище, ВПИ „Неофит Рилски“, Бл., 1989, 22-23.
- [5] Михова М., Дизайн на обучението. Теоретико-приложни аспекти, Изд. "Астарта", В.Т., 2003, 19.
- [6] Радев Пл., Обща училищна дидактика, УИ „Св. Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2005, с. 393.
- [7] Петров П., М. Атанасова, Образователни технологии и стратегии на учене, Изд. „Веда Словена-ЖГ“, С., 2001, 28.
- [8] Павлов Д., Образователни информационни технологии, Модул първи, Изд. „Даниела Убенова“, С., 2001, 26-27.

За контакти:

Ставрофорен иконом д-р Захарий Дечев, e-mail: prkrai_bs@abv.bg

Докладът е рецензиран.